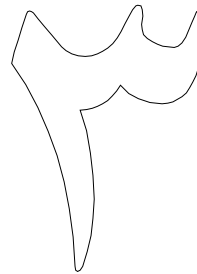

نقش سازمان‌های بین‌المللی در تحقق حق بر غذا

فرهاد طلایی*
علی رزمخواه**

چکیده

حق بر غذا، حق بنیادین هر شخص، حق بر رهایی از گرسنگی و دسترسی پایدار به غذا با کیفیت و کمیتی است که پاسخگوی نیازهای غذایی و فرهنگی او باشد. اگرچه تعهد اصلی اجرای حقوق بشر، چه در عرصه داخلی و چه بین‌المللی بر عهده دولت‌ها قرار گرفته است، اما گسترش روز افزون دامنه فعالیت‌های سازمان‌های بین‌المللی در سطح بین‌الملل، به‌ویژه در زمینه حقوق بشر، این پرسش را بر می‌انگیزد که نقش سازمان‌های بین‌المللی در برآورده کردن حق بر غذای بشری چیست و سازمان‌های بین‌الملل چگونه این نقش را ایفا می‌نمایند. این مقاله نشان می‌دهد که سازمان‌های بین‌المللی نقش مؤثر و بی‌بدیلی در زمینه تحقق حق بر غذا در سطح بین‌المللی دارند. همچنین بیان می‌شود که این نهادها از جنبه‌های مختلفی به مسائل مرتبط با دستیابی به حق بر غذا می‌پردازند. در نهایت نتیجه گرفته می‌شود که هدف از این فعالیت‌ها، دستیابی به حق بر غذای بشری، به‌ویژه برای مردمان تنگدستی است که بیشترین آسیب را از وضعیت نامناسب امنیت غذایی در سطح جهانی متحمل شده‌اند.

واژه‌های کلیدی: حق بر غذا، سازمان‌های بین‌المللی، فائو، سازمان ملل متحد،

امنیت غذایی

dr_farhad_talaie@yahoo.com
Alirazmkhah@yahoo.com

* استادیار دانشکده حقوق و علوم سیاسی دانشگاه شیراز
** کارشناسی ارشد حقوق بین‌الملل

تاریخ پذیرش: ۹۲/۲/۱۰

تاریخ دریافت: ۹۱/۱۲/۱۰

فصلنامه سازمان‌های بین‌المللی، سال اول، شماره دوم، تابستان ۱۳۹۲، صص ۷۲-۵۱

مقدمه

غذا، یکی از ضروریات اساسی برای بقا و ادامه حیات بشر است. بر اساس نظریه مازلو^۱، نخستین نیازمندی از نیازهای پنج‌گانه انسان، غذاست. مفهوم کلی امنیت غذایی نیز مبتنی بر وجود غذای کافی، سالم، مغذی و قابل دسترس برای همگان و در تمامی زمان‌هاست.

اگرچه اغلب دولت‌ها از خودبستگی‌شان در تولید و ذخیره مواد غذایی سخن می‌گویند، اما در واقعیت وضعیت به هیچ‌عنوان مناسب و رضایت‌بخش نیست. بنابه گزارش‌های سازمان خواربار و کشاورزی ملل متحد (فائو)^۲ نزدیک به یک میلیارد نفر در سراسر جهان از گرسنگی رنج می‌برند (FAO, 2011:8). بیش از دو میلیارد نفر نیز از «گرسنگی پنهان»^۳ و سوءتغذیه رنج می‌برند (Special Rapporteur, 2003:22). بنابه آمار برنامه جهانی غذا، هر هفت ثانیه، یک کودک بر اثر گرسنگی و یا بیماری‌های ناشی از آن در جهان می‌میرد (WFP, 2012). این فاجعه بشری را به درستی، «هلوکاست بی‌صدا»^۴ خوانده‌اند (Kent, 2007: 23). بنابه گفته مرکز مبارزه با گرسنگی^۵، «مردن بر اثر گرسنگی، به‌مثابه قتل عمد است و گرفتار شدن به سوءتغذیه شدید و جدی و گرسنگی مزمن و پایدار، مصداق نقض حق اساسی حیات است» (Action against Hunger, 2012).

مبنای حقوقی حق بر غذا در ابتدا در ماده ۱۱ میثاق بین‌المللی حقوق اقتصادی،

-
1. Maslo Theory
 2. Food and Agriculture Organization of the United Nations (FAO)
 3. The Hidden Hunger
 4. The Silent Holocaust
 5. Action against Hunger

اجتماعی و فرهنگی (از این پس میثاق)^۱ آمده است (4: 1966, ICESCR). بند اول ماده ۱۱ میثاق، حق هر فرد و خانوار را به برخورداری از استانداردهای لازم زندگی از جمله غذا، پوشاک و مسکن کافی و لزوم بهبود مستمر شرایط زندگی مورد تأکید قرار داده است. در بند دوم همین ماده تأکید شده است که گام‌های فوری و پایدار برای اطمینان از «حق بنیادین^۲ رهایی از گرسنگی و سوء تغذیه» به‌عنوان یکی از نیازهای اساسی انسان لازم است. با این حال، نخستین بار در تفسیر عمومی شماره دوازده^۳ کمیته حقوق اقتصادی اجتماعی و فرهنگی سازمان ملل متحد (از این پس کمیته)^۴، تعریف حقوقی جامعی از «حق بر غذای کافی» به‌عمل آمد (General Comment 12, 1999).

به‌طور کلی، حق بر غذای کافی زمانی تحقق می‌یابد که هر مرد، زن و کودکی به‌تنهایی و یا به‌صورت جمعی با دیگران توانایی دسترسی اقتصادی و مادی در همه زمان‌ها به مقدار کافی غذا و یا ابزار تهیه غذا داشته باشد. در چارچوب حقوق بین‌الملل، حق بر غذا به‌عنوان حق بنیادین هر شخص، حق بر رهایی از گرسنگی و دسترسی پایدار به غذا با کیفیت و کمیته است که پاسخگوی نیازهای غذایی و فرهنگی او باشد.

اگرچه عرصه اصلی اجرای تعهدات حقوق بشری، عرصه حقوق داخلی است و اجرای تعهدات حقوق بشری در سطح بین‌المللی، حالت تکمیلی دارد، و از طرف دیگر، از اساس این دولت‌ها هستند که متعهد به احترام و اجرای تعهدات حقوق بشری می‌باشند، با این حال، نمی‌توان نقش مؤثر و بی‌بدیل سازمان‌های بین‌المللی را در زمینه تحقق حق بر غذا در سطح بین‌المللی و تلاش‌های نهادها و سازمان‌های بین‌المللی را در هر دو سطح نادیده گرفت. به علاوه، بر اساس دیباچه منشور ملل متحد یکی از اهداف سازمان ملل متحد، تلاش برای ترویج به احترام به حقوق بشر است (The UN Charter, 1945: 3). در این راه، معاهدات بین‌المللی حقوق بشری نقش ویژه‌ای برای نهادها و سازمان‌های تخصصی سازمان ملل متحد قائل هستند.

1. International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights (1966)
2. Fundamental Right
3. General Comment 12 (GC12)
4. The UN Committee on Economic, Social and Cultural Rights

به‌طور کلی، این نهادها از دو جنبه به دستیابی به حق بر غذا می‌پردازند. نهادهایی نظیر شورای حقوق بشر (کمیسیون سابق حقوق بشر) یا کمیته حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی از جنبه‌های نظری و حقوق بشری حق بر غذا به این مطلب می‌پردازند و سازمان جهانی خواربار و کشاورزی (فائو) و صندوق بین‌المللی توسعه کشاورزی با فعالیت‌های عمل‌گرایانه، به‌ویژه با استفاده از روش‌های کشاورزی پایدار تلاش می‌کنند تا حق بر غذای بشری و به‌طور خاص مردمان تنگدست کشاورزان خردپا و مردمان بومی که بیشترین آسیب را از وضعیت نامناسب امنیت غذایی در سطح جهانی متحمل شده‌اند، محقق شود.

با توجه به مطالب بیان‌شده بررسی نقش و فعالیت سازمان‌های بین‌المللی در زمینه تحقق حق بر غذای کافی از اهمیت فراوانی برخوردار است. به این منظور در این مقاله در ابتدا به تعریف حق بر غذا از منظر حقوق بین‌الملل پرداخته شده و در ادامه فعالیت‌های زیرمجموعه سازمان ملل متحد از جمله کمیته حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی و دیگر نهادها و سازمان‌های تخصصی وابسته به سازمان ملل متحد بررسی می‌شود. در بخش بعدی به جهت نقش اصلی و تأثیرگذار سازمان خواربار و کشاورزی ملل متحد (فائو) در زمینه تحقق حق بر غذا، به‌طور ویژه عملکرد این سازمان مورد تحلیل و بررسی قرار می‌گیرد. در نهایت مقاله با یک نتیجه‌گیری و ارائه چند پیشنهاد به پایان می‌رسد.

۱. مبنای حق بر غذای کافی در حقوق بین‌الملل

پیش از پرداختن به مباحث اصلی مرتبط با نقش سازمان‌های بین‌المللی و نقش آنها در زمینه حق بر غذای کافی، آشنایی مختصری با مفهوم حق بر غذای کافی حاصل شود. تعریف‌های متفاوتی از حق بر غذای کافی و امنیت غذایی ارائه شده است که بعضاً ناهمگونی‌هایی نیز میان آنها وجود دارد. به باور برخی محققان، از اساس دستیافتن به یک تعریف جامع از حق بر غذا با پذیرش جهانی امری بسیار دشوار است؛ چرا که نوع و میزان غذای مصرفی و کافی بودنش را تنها نمی‌توان با معیار در دسترس بودن سنجید، بلکه نگرش فرهنگی و اجتماعی نیز نقش بسیار مهمی دارد (Vidar[a], 2003: 6).

مبنای حق بر غذا و تعهد عمده در مورد آن، ابتدا در ماده ۱۱ میثاق بین‌المللی حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی بیان شده است. حق بر غذا در میثاق عنوان مستقلی ندارد و در بند یکم ماده ۱۱ با عنوان «استاندارد مناسب زندگی»^۱ این‌گونه مقرر شده است که: «کشورهای طرف این میثاق حق هرکس را به داشتن سطح زندگی کافی برای خود و خانواده‌اش شامل خوراک، پوشاک و مسکن کافی و همچنین بهبود مداوم شرایط زندگی به رسمیت می‌شناسند». بنابراین، در این ماده حق بر غذا در کنار داشتن مسکن و لباس، جزیی از استاندارد مناسب برای زندگی به‌شمار می‌آید (Vidar[a], 2003: 2).

ماده ۱۱ میثاق دو مسئله را در مورد حق بر غذا مد نظر قرار می‌دهد؛ «غذای کافی»^۲ و «رهایی از گرسنگی»^۳. در حالی که مورد اول چارچوبی گسترده‌تر دارد، مورد دوم از آرمانی محدودتر سخن می‌گوید و می‌تواند با اتخاذ سیاست‌هایی همچون تدارک و توزیع روزانه مواد غذایی به‌دست آید. از حق بر رهایی در این ماده به‌عنوان حق «بنیادین»^۴ یاد شده است. به هیچ حق دیگری در هر دو میثاق با این وصف اشاره نشده است.

در همین راستا، یکی از معتبرترین تعریف‌ها در مورد حق بر غذا در تفسیر شماره ۱۲ کمیته در مورد ماده ۱۱ میثاق آمده است: «حق بر غذای کافی زمانی تحقق می‌یابد که هر مرد، زن و کودکی به‌تنهایی و یا به‌صورت جمعی با دیگران توانایی دسترسی اقتصادی و فیزیکی در همه زمان‌ها به مقدار کافی غذا و یا ابزار تهیه غذا داشته باشد» (General Comment 12, 1999: 1). محتوای اصلی تعریف حق بر غذا متضمن بر فراهم بودن و در دسترس بودن کافی غذا از منظر کمی و کیفی برای ارضای نیازهای رژیم غذایی افراد، رهایی از مواد مضر و قابل پذیرش بودن از منظر فرهنگ اجتماعی حاکم است. در دسترس بودن مواد غذایی باید به‌شیوه‌ای پایدار باشد و در تقابل با تحقق سایر حقوق بشری نباشد (Vidar[b], 2003: 8). نخستین گزارشگر ویژه ملل متحد در زمینه حق بر غذا در گزارش خود به مجمع

1. Adequate Standard of Living
2. The Adequate Food
3. Freedom from Hungry
4. Fundamental

عمومی نیز از همین تعریف استفاده نمود (7: Special Rapporteur, 2001). پس از بیان تعریف حقوقی که توسط کمیته از حق بر غذای کافی به عمل آمده و در سطح بین‌المللی از مقبولیت برخوردار است، اکنون به بررسی نقش سازمان‌های بین‌المللی در زمینه تحقق حق بر غذای کافی پرداخته می‌شود.

۲. نقش نهادها و سازمان‌های تخصصی ملل متحد در برآورده نمودن حق بر

غذا

قوام یافتن و ارتقای حق بر غذا به جایگاه شاخص کنونی و تلاش برای تحقق آن در سطح بین‌المللی در میان مجموعه حقوق بشری، جدا از شناسایی آن در اسناد بین‌المللی گوناگون همچون میثاق بین‌المللی حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی و تأکید بر اهمیت اساسی همکاری بین‌المللی در تحقق این حق، معلول تلاش‌های نهادهایی همچون شورای حقوق بشر، کمیته حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی و سازمان‌های بین‌المللی بسیاری بوده است.

یکی از اهداف سازمان ملل متحد، بنابه منشور آن سازمان، تلاش برای ترویج احترام به حقوق بشر است (3: The UN Charter, 1945) و در این راه، معاهدات بین‌المللی حقوق بشری نقش ویژه‌ای برای نهادها و سازمان‌های تخصصی سازمان ملل متحد قائل هستند. مجمع عمومی سازمان ملل در قطعنامه‌های خود از سازمان‌های بین‌المللی نظیر بانک جهانی^۱ و صندوق بین‌المللی پول^۲ خواسته است که: «سیاست‌ها و پروژهای که بر تحقق حق بر غذا تأثیر مثبت دارند را تشویق کنند و از اینکه اعضای آنها به این حق بشری احترام می‌گذارند، اطمینان حاصل کنند. این اطمینان از طریق مشارکت در اجرای پروژه‌های عمومی بین‌المللی، حمایت از پروژه‌های اعضای دیگر در زمینه برآورده کردن حق بر غذا و ممانعت از رخداد هرگونه عملی که تأثیری منفی بر تحقق حق بر غذای کافی می‌گذارد، تسامین می‌شود» (11: Sharma, 2005).

در این بخش، به بررسی فعالیت‌های سازمان‌های بین‌المللی و نهادهای تخصصی سازمان ملل متحد در مورد حق بر غذای کافی پرداخته می‌شود. به جهت

1. The World Bank
2. The International Monetary Fund(IMF)

نقش ویژه سازمان خواربار و کشاورزی ملل متحد در این زمینه، به فعالیتهای این سازمان در بخش مجزایی پرداخته می‌شود.

۱-۲. کمیته حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی

کمیته حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی، به موجب قطعنامه ۱۹۸۵/۱۷ شورای اقتصادی و اجتماعی تأسیس شد. مهم‌ترین فعالیت کمیته، روشن کردن محتوای هنجارهای مندرج در میثاق، به‌ویژه از طریق اتخاذ «تفاسیر عمومی»^۱ است. در این تفاسیرها، کمیته سعی می‌کند ضمن تشریح و تبیین مفهوم و ماهیت یک حق، دامنه و حد آن، تعهدات صاحبان حق و تکلیف، شیوه‌های تحقق و نقض آن حق و راه‌های جبرانی پیشروی قربانیان نقض آن را آشکار سازد (The United Nations High Commissioner, 2005: 11).

اگرچه جایگاه حقوقی تفاسیرهای کمیته به‌طور کلی در حقوق بین‌الملل بشر مشخص نیست، با این وجود، آنها می‌توانند تحلیل‌های دقیق و نظام‌مندی^۲ باشند که از سوی رکنی صادر شده‌اند که وظیفه انحصاری تفسیر قواعد مندرج در میثاق را بر عهده دارد. (The United Nations High Commissioner, 2005: 118) کمیته در تفسیر عمومی شماره ۱۲ خویش راجع به حق بر غذا، به تشریح و تبیین حق بر غذا و عناصر آن، تعهدات ناشی از این حق و نقض آنها و تکالیف اشخاص و دولت‌ها در تحقق آن حق و شیوه‌های جبرانی نقض آن و نقش سازمان‌های بین‌المللی در تحقق این حق می‌پردازد.

تفسیر کمیته در مورد حق بر غذای کافی از جنبه‌های مختلفی برخوردار است. نخست اینکه اولین بار تعریفی حقوقی نسبتاً جامعی از حق بر غذای کافی به‌عمل آمده و به شرح و تبیین آن پرداخته شد. در این تفسیر پس از بیان تعریف کلی از حق بر غذای کافی، به تبیین مفهوم واژگان «بنیادین» پرداخته شده و منظور از کاربرد آن، تأکید بر تعهد فوری و نه تدریجی دولت‌ها به جلوگیری از قحطی است و از آنجایی که رهایی از قحطی با حق بر حیات مرتبط است باید در هر شرایطی محترم شمرده شود (General Comment, 1999: 2)

در کنار این موارد، کمیته در تفسیر شماره ۱۲ خویش، عناصری را برای حق بر غذا برمی‌شمرد که از آن جمله می‌توان به کفایت^۱، قابلیت پذیرش فرهنگی^۲، سلامت^۳ و دسترسی اقتصادی و فیزیکی^۴ اشاره کرد. درخصوص معنای «غذای کافی» برخی مفسران اظهار کرده‌اند که «کفایت» غذایی فراتر از آن چیزی است که برای صرف بقا ضروری است، بلکه باید در احراز آن به تأثیر نوع غذا در سلامت شخص یا توانمند کردن او برای پیگیری یک زندگی عادی و فعال توجه شود و واضح است که هر معیاری که کفایت با توجه به آن سنجیده می‌شود نیز، باید تعریف شود. به علاوه کفایت، واجد هر دو جنبه کمی و کیفی است؛ یعنی غذا باید هم از نظر میزان کالری و انرژی غذایی حاصله و هم از نظر مواد غذایی ضروری همچون ویتامین‌ها کافی باشد. مفهوم دقیق «کفایت» به میزان زیادی با توجه به شرایط اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی، آب و هوایی و اکولوژیکی حاکم تعیین می‌شود. همچنین منبع غذایی باید از نظر فرهنگی قابل پذیرش بوده (با فرهنگ غذایی رایج سازگار باشد) و سالم (فاقد عناصر سمی و آلوده‌کننده) باشد (General Comment, 3: 1999).

۲-۲. شورای حقوق بشر

شورای حقوق بشر^۵ بر اساس قطعنامه ۶۰/۲۵۱ مجمع عمومی ملل متحد در سال ۲۰۰۶ میلادی به‌عنوان یک نهاد فرعی مجمع عمومی، جایگزین کمیسیون حقوق بشر ملل متحد شد (بیگزاده، ۱۳۸۹: ۵۹۸). شورای حقوق بشر، یکی از نهادهایی است که در پیشبرد اهداف حقوق بشری ملل متحد نقش بسیار بارزی داشته است. مهم‌ترین فعالیت شورای حقوق بشر در زمینه حق بر غذا را می‌توان تعیین گزارشگر ویژه حقوق بشر دانست. از سال ۲۰۰۰ میلادی کمیسیون سابق حقوق بشر، گزارشگر ویژه‌ای برای حق بر غذا در نظر گرفت (Commission on Human Rights, 2001: 1). این گزارشگر هم به کمیسیون حقوق بشر (اکنون شورا) و هم به

1. Adequacy
2. Cultural Acceptability
3. Healthy
4. Physical and Economic Access
5. United Nations Human Rights Council

مجمع عمومی سازمان ملل متحد گزارش می‌دهد. گزارشگر ویژه اختیارات گسترده‌ای در زمینه تحقیق و بررسی در موارد، موضوعات و وضعیت‌های مرتبط با حق بر غذا و ارائه پیشنهاد دارد (Narula, 2006: 695). البته لازم به ذکر است که گزارش اول حق بر غذا در زمان فعالیت کمیسیون حقوق بشر تعیین گردید.

نخستین گزارشگر ویژه حق بر غذا ژان زیگلر^۱، جامعه‌شناس سوئسی بود که در دوران حضورش در منصب گزارشگر ویژه حق بر غذا گزارش‌های فراوانی در زمینه‌های امکان اقامه دعوا در زمینه حق بر غذا، جنسیت، تقابل تجارت بین‌الملل و حقوق بشر دوستانه بین‌المللی داشته و مأموریت‌هایی نیز به نیجر، برزیل، بنگلادش و سرزمین‌های فلسطین اشغالی نمود (Ziegler, 2001: 10).

پس از پایان مأموریت گزارشگر اول ویژه حق بر غذا در سال ۲۰۰۸ میلادی، پروفیسور اولیویر دو شوتر^۲ به‌عنوان دومین گزارشگر ویژه سازمان ملل متحد در زمینه حق بر غذا از سال ۲۰۰۹ میلادی این سمت را عهده‌دار شده است. یکی از مهم‌ترین اقدامات دو شوتر شرکت در اجلاس وزرایی سازمان تجارت جهانی و تدوین گزارشی در تلاش برای ایجاد تعادلی میان حقوق کشاورزان خرده‌پا و مردمان محلی بر حق بر غذا کافی و اصول تجارت جهانی است (De Schutter, 2009: 3).

در حقیقت هدف گزارشگران ویژه حق بر غذا، تلفیق تلاش‌ها برای تبیین حق بر غذا کافی و تلاش‌های اجرای و اعمال این حق است (Vidar [a], 2003: 16). اختیارات گزارشگر ویژه حق بر غذا گسترده بوده و موارد زیر را در بر می‌گیرد:

- تشویق به تحقق کامل حق بر غذا و ترغیب پذیرش معیارهای آن در سطوح ملی، منطقه‌ای و بین‌المللی؛
- جستجو برای یافتن راه‌هایی برای غلبه بر موانع موجود و در حال ظهور در راه تحقق حق دسترسی به غذا؛
- ایجاد انگیزه و جلب توجه به وضعیت حق بر غذا از منظر جنسیتی و سن افراد؛

- تدوین و پیشنهاد راهکارهایی برای اجرا و تحقق هدف اول اعلامیه توسعه

1. Jean Ziegler
2. Olivier De Schutter

هزاره و حق بر غذا، به‌ویژه با در نظر گرفتن اهمیت مشارکت و هم‌یاری بین‌المللی در این زمینه؛

- ارائه پیشنهادهای قابل اجرا در زمینه تحقق تدریجی حق بر غذا؛

- همکاری کامل و تنگاتنگ با دولت‌ها، سازمان‌های بین‌المللی و سازمان‌های مردم‌نهاد، کمیته حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی و تمامی فعالان مرتبط در زمینه حق بر غذا؛

- مشارکت و حضور در کنفرانس‌ها و رخداد‌های بین‌المللی مرتبط

(Commission on Human Rights, 2010: 19).

۳-۲. برنامه جهانی غذا

برنامه جهانی غذا، نهاد اعطاکننده کمک‌های غذایی مستقیم سازمان ملل متحد است که از سال ۱۹۶۳ میلادی فعالیت خود را آغاز نموده است. برنامه جهانی غذا در ابتدا یک برنامه عمل سه ساله توسط فائو بود، اما پس از مدتی از نظر ابعاد رشد چشمگیری کرده و در عمل مستقل از فائو عمل می‌نماید. این نهاد در هنگام بروز خشکسالی یا قحطی در کشورهای در حال توسعه، کمک غذایی برای آسودگی مردم فراهم می‌آورد. برنامه جهانی غذای سازمان ملل متحد بزرگ‌ترین سازمان بشردوستانه جهت مبارزه با گرسنگی است. در سال ۲۰۱۱، این برنامه به بیش از نود میلیون نفر در بیش از هفتاد کشور کمک‌های غذایی ارائه نمود (WFP, 2012: 3).

برنامه جهانی غذا با انجام طرح‌هایی که غذا را به‌عنوان وسیله‌ای برای توسعه دانش و آموزش بیشتر به‌کار می‌گیرند، به مردمان فقیر و گرسنه کمک می‌نماید تا امنیت غذایی خود را در آینده به‌دست آورند. برای مثال، برنامه جهانی غذا برای بیش از بیست میلیون کودک در نقاط مختلف جهان، در طول سال تحصیلی وعده‌های غذایی فراهم می‌کند (WFP, 2012: 3). این عمل، خانواده‌ها را تشویق می‌نماید تا کودکان خود را به مدرسه بفرستند و در نتیجه به آنها کمک می‌کند تا آینده بهتری برای خود بسازند.

به‌طور کلی، برنامه جهانی غذا پنج هدف استراتژیک دارد که عبارتند از:

۱. نجات جان افراد و حمایت از امرار معاش در مواقع اضطراری؛
۲. جلوگیری از گرسنگی حاد و سرمایه‌گذاری برای آمادگی در مقابل بلایای طبیعی و کاهش اثرات آن؛
۳. بازگرداندن و بازسازی زندگی پس از جنگ و بلایای طبیعی و یا در شرایط گذار؛
۴. کاهش گرسنگی مزمن و کمبود تغذیه و
۵. تقویت توانایی ملتها برای مهار گرسنگی از طریق سیاست‌های واگذاری و خرید محلی.

با وجود تمام مشکلات و سختی‌های پیش روی فعالیت‌های برنامه جهانی غذا، این برنامه را می‌توان یکی از موفق‌ترین برنامه‌های اجرا شده توسط سازمان ملل متحد دانست.

۲-۴. صندوق بین‌المللی برای توسعه کشاورزی

صندوق بین‌المللی برای توسعه کشاورزی^۱، پس از کنفرانس غذای جهانی ۱۹۷۴ میلادی و به‌عنوان نهاد زیرمجموعه سازمان ملل متحد در سال ۱۹۷۷ میلادی، ایجاد شد (بیگزاده، ۱۳۸۹: ۷۱۳). صندوق بین‌المللی برای توسعه کشاورزی (ایفاد) به این منظور ایجاد شد تا وسایل لازم را برای توسعه طرح‌های کشاورزی و روستایی ارائه دهد. این صندوق، وام‌ها و ضمانت‌های لازم را برای کمک‌های کوچک در کشاورزی می‌پردازد.

هدف نهایی صندوق بین‌المللی برای توسعه کشاورزی، کمک به کشورهای در حال توسعه در برخورد با فقر روستایی و بهبود وضع تولید غذا و تغذیه از طریق سرمایه‌گذاری برای حذف فقر است. قسمتی از فعالیت‌های این صندوق در مورد زنان روستایی است که از نظر غذایی با مشکل روبه‌رو هستند (IFAD, 2012: 1).

یکی از مهم‌ترین اقدامات صندوق بین‌المللی توسعه کشاورزی برای مبارزه با فقر و گرسنگی در جوامع روستایی، به‌ویژه در فقیرترین مناطق جهان، اختصاص اعتبار و اعطای وام به کشاورزان خرده‌پای فقیر آن مناطق است. حدود نهمصد میلیون نفر؛ یعنی

۷۵ درصد از ۲/۱ میلیارد انسان به شدت فقیر جهان، در مناطق روستایی زندگی می‌کنند. بنابراین صندوق ایفاد، برای برطرف کردن فقر روستایی اولویت قائل است. همچنین صندوق ایفاد طرح‌های مشارکتی کشاورزی پایدار را در این مناطق با مشارکت جوامع روستایی، اعم از زن و مرد، ترتیب می‌دهد. صندوق ایفاد، تاکنون بیش از ۹/۵ میلیارد دلار در ۷۳۲ پروژه که بیش از سیصد میلیون فقیر روستایی را در کشورهای کمتر توسعه‌یافته تحت پوشش قرار داده است، سرمایه‌گذاری نموده است (IFAD, 2012: 3). صندوق توسعه کشاورزی همکاری نزدیکی با فائو دارد و به برنامه‌های فائو کمک‌های مالی می‌کند. با این حال عمده فعالیت صندوق کمک به دولت‌ها است.

با توجه به موارد بیان شده از یک‌سو، و تداوم بحران گرسنگی در سطح جهانی از سوی دیگر، باید اذعان نمود که برنامه‌ها و تلاش‌های متعدد انجام شده در قالب برنامه‌ها، سازمان‌ها و نهادهای فوق‌الذکر و برخی سازمان‌های دیگر از جمله بانک جهانی، صندوق کودکان یونیسف و غیره، به نتایج مناسبی نرسیده و نیاز به ایجاد رهیافت نوینی در این زمینه در سطح جهانی احساس می‌شود. یکی از ویژگی‌های این رهیافت می‌تواند، بر هماهنگ نمودن و یکپارچه‌سازی فعالیت‌های سازمان‌ها و نهادهای سازمان ملل متحد باشد. در همین راستا و پس از اوج‌گیری بحران غذای جهانی در سال ۲۰۰۸ میلادی، ضرورت حمایت سیاسی و مالی از تداوم، بهبود و اصلاح اقدامات سازنده در زمینه مبارزه با گرسنگی، با مشارکت گسترده جامعه جهانی مورد تأکید قرار گرفت. این وضعیت بر اساس چارچوب استراتژیک تدوین شده توسط کارگروه عالی‌رتبه سازمان ملل متحد در مورد بحران جهانی غذا^۱ تحت بررسی قرار گرفت. این کارگروه در آوریل ۲۰۰۸ تأسیس شد تا نظام ملل متحد برای اتخاذ رویکردی هماهنگ و منسجم برای یافتن راه‌کارهای مناسب به منظور پایان دادن به بحران امنیت غذایی فعال شود. در جولای ۲۰۰۸، کارگروه چارچوب عمل کاملی تدوین و منتشر نمود که در آن موضع مشترک اعضای آن در قبال اعمالی که در کوتاه‌مدت، میان‌مدت و بلندمدت باید در مبارزه با بحران غذایی انجام شوند را مشخص می‌کند؛ اعمالی که به ایجاد امنیت غذایی در سطوح ملی، منطقه‌ای و جهانی می‌انجامد (UNCTAD, 2008: 10).

1. The United Nations High-level Task Force on the Global Food Security Crisis

۳. نقش سازمان خواربار و کشاورزی ملل متحد در تحقق حق بر غذا

سازمان‌های تخصصی زیرمجموعه سازمان ملل با هدف کمک به بهبود استانداردهای زندگی در سراسر جهان تأسیس شده و در بخش‌های ویژه‌ای فعالیت دارند. این‌گونه سازمان‌های تخصصی از طریق تأمین منابع مالی و تجهیزات، مطالعات علمی و کمک‌های تخصصی در زمینه‌های ویژه، فعالیت خود را به کشورهای عضو سازمان ملل ارائه می‌کنند.

یکی از سازمان‌های تخصصی ملل متحد که در زمینه حق بر غذا فعالیت‌های بسیار گسترده‌ای انجام داده و به تعبیری متولی اصولی اجرای این حق در سطح بین‌المللی قلمداد می‌شود، سازمان خواربار و کشاورزی ملل متحد (فائو) است. به‌موجب اساسنامه این سازمان، هدف فائو ارتقای سطح تغذیه و استاندارد زندگی و تضمین رهایی بشر از گرسنگی است. تعقیب سیاست‌ها و رویه‌های مشارکتی پایدار در زمینه‌های غذایی، کشاورزی، شیلات، جنگل‌داری و توسعه روستایی، سیاست‌هایی که با توجه به ویژگی چند کارکردی کشاورزی برای تحقق منابع غذایی مطمئن و کافی در سطوح محلی، ملی، منطقه‌ای و جهانی و مقابله با قحطی و بیابانزایی و آفات ضروری‌اند (FAO, 1944: 1). فائو فعالیت‌ها و برنامه‌های متعددی در زمینه توسعه، توسعه پایدار، امنیت غذایی و مبارزه با گرسنگی انجام داده است. این فعالیت‌ها، در زمینه‌های مختلف حقوقی، اجرایی، مراقبتی و کمک‌رسانی انجام می‌گیرد.

یکی از اقدامات فائو در زمینه حق بر غذای کافی، تشکیل اجلاس جهانی امنیت غذایی^۱ یا به اختصار اجلاس جهانی غذا^۲ است. تاکنون سه اجلاس جهانی غذا با تلاش فائو تشکیل شده است. نخستین اجلاس را فائو در ۱۹۹۶ تشکیل داد. این اجلاس با حضور ۱۱۲ نفر از رهبران حکومت‌ها و دولت‌های جهان تشکیل شد و به امضای اعلامیه رم انجامید که آرمان به نیم رساندن تعداد افرادی که از گرسنگی رنج می‌برند تا سال ۲۰۱۵ را تبیین نمود. در آن اجلاس، دولت‌های یک برنامه عمل که در آن تعهداتی را برای دولت‌ها مقرر کرده است، تدوین نمودند (WFS, 1996).

1. World Summit on Food Security
2. World Food Summit (WFS)

برنامه عمل مشتمل بود بر اصول کلی عملکردی از قبیل: تعقیب سیاست‌ها و رویه‌های مشارکتی پایدار در زمینه‌های غذایی، کشاورزی، شیلات، جنگل‌داری و توسعه روستایی، سیاست‌هایی که با توجه به ویژگی چند کارکردی کشاورزی برای تحقق منابع غذایی مطمئن و کافی در سطح خانوار، ملی، منطقه‌ای و جهانی و مقابله با قحطی و بیابانزایی و آفات ضروری‌اند. همچنین تشویق تخصیص بهینه و استفاده از سرمایه‌گذاری عمومی و خصوصی برای تشویق منابع انسانی، غذای پایدار، کشاورزی، سیستم‌های شیلات، جنگل‌داری و توسعه روستایی در دستور کار قرار گرفت (De Schutter, 2009: 10).

علاوه بر این در دستورالعمل‌های فائو در زمینه حق بر غذا، رهنمودهایی کلی برای اطمینان از دسترسی پایدار، بدون تبعیض و ایمن به منابع و سرمایه‌هایی نظیر شغل، زمین، آب و منابع ژنتیک برای غذا و کشاورزی ارائه شده است (FAO, 2004: 9). فائو برای اجرای هرچه بهتر دستورالعمل‌های خود در زمینه تحقق حق بر غذا در سطح داخلی، تعدادی راهکارهای عملی بدین شرح تدوین نموده است: ۱. قانون‌گذاری در زمینه حق بر غذا؛ ۲. روش‌های نظارتی بر اجرای حق بر غذای کافی؛ ۳. روش‌های برآورد میزان تحقق حق بر غذا؛ ۴. آموزش در مورد حق بر غذا؛ ۵. سرمایه‌گذاری و اختصاص بودجه برای ارتقای حق بر غذا (Diouf, 2011: 7-8).

آرمان به نیمه رساندن تعداد گرسنگان جهان تا پایان سال ۲۰۱۵ میلادی، یکی از اهداف مندرج در اعلامیه توسعه هزاره ملل متحد است. در این راستا، برنامه ویژه امنیت غذایی فائو، مهم‌ترین ابتکار فائو برای دستیابی به این هدف متعالی است. با توجه به گستره برنامه (در بیش از صد کشور در سراسر جهان)، به نظر می‌رسد این برنامه از پیشرفت قابل توجهی به‌عنوان راه‌حلی ملموس و دست‌یافتنی برای رفع گرسنگی، سوءتغذیه و فقر برخوردار شده است. تا پایان سال ۲۰۱۱ میلادی، ۱۰۲ کشور در این برنامه مشارکت نموده‌اند که از میان آنها تاکنون در حدود سی کشور از مرحله مشاوره‌گیری و هدایت به سمت برنامه‌ریزی ملی گام برداشته‌اند. برای ارتقا و افزایش تأثیر این برنامه، فائو تلاش می‌کند تا مشارکت‌های ملی، منطقه‌ای و

محلی را در کشورهای مجری برنامه ترویج کند. کمیته امنیت غذایی جهانی فائو^۱ مسئول نظارت، ارزیابی و مشورت درباره موقعیت امنیت غذایی بین‌المللی است. به‌علاوه فائو، شبکه هشدار جهانی طراحی نموده که مشتمل بر یک شبکه گسترده نظارتی با کمک نظارت ماهواره‌ای می‌شود. این شبکه نظارت و اطلاع‌رسانی، بر شرایط تأثیرگذار در تولید مواد غذایی نظارت می‌کند و به دولت‌ها درباره هر خطر بالقوه برای ذخایر مواد غذایی آنها، مانند طوفان‌های موسمی، حمله گسترده حشرات و امثال آن، هشدار می‌دهد (Diouf, 2011: 13).

در دومین اجلاس جهانی غذا در ۲۰۰۲ میلادی، سران دولت‌ها تصمیم به تأسیس کارگروه بین‌دولتی حق بر غذا^۲ به‌منظور تنظیم دقیق راهبردهایی اختیاری برای تحقق مرحله به مرحله تحقق حق بر غذای کافی گرفتند (FAO: 2002: 9). کارگروه بین‌دولتی راهبردی حق بر غذا از جمله پیشرفت‌های مهم در زمینه حقوق اقتصادی - اجتماعی به شمار می‌رود. این نخستین‌بار است که حق بر غذا در ماهیت و جزئیات در یک نهاد زیرمجموعه فائو مورد بحث و بررسی قرار می‌گیرد (Vidar[b], 2003: 10).

با این حال، رعایت رهنمون‌های کارگروه کاملاً اختیاری است و کارگروه نمی‌تواند تعهد حقوقی بنیان‌گذار. رهنمون‌های کارگروه مبتنی بر تحقق تدریجی حق بر غذاست و نه اعمال فوری. هدف دستیابی به حق بر غذای «کافی» است و نه صرف غذا. به این معنا که در کنار خود غذا باید به کیفیت و کمیت آن نیز توجه نمود. در مباحثات صورت گرفته در کارگروه، سازمان‌های مردم‌نهاد بین‌المللی حضور فعالی دارند. با این وجود تنها دولت‌های عضو حق رای دارند و مخالفت سازمان‌های غیردولتی تأثیری در نرسیدن به وفاق عام ندارد (Vidar[b], 2003: 11).
 از دیگر اقداماتی که در چارچوب فائو انجام شده است، اتخاذ «راهبردهای داوطلبانه برای حمایت از تحقق تدریجی حق بر غذای کافی»^۳ در سال ۲۰۰۴ میلادی است. هدف از این راهبردها، ارائه رهنمودهای عملی به دولت‌ها در تحقق

1. Committee on World Food Security(CFS)
2. The Intergovernmental Working Group on Right to Food Guidelines (IGWGRTFGs)
3. Voluntary Guidelines to Support the Progressive Realization of The Right to Adequate Food

تدریجی حق بر غذای کافی در چارچوب امنیت غذایی ملی است. این راهبردها مشتمل بر طیف وسیعی از اقدامات در سطح ملی است تا افراد بتوانند در عین حفظ کرامت و شأن انسانی، غذای کافی به‌دست آورند و آنهایی نیز که قادر به این کار نیستند، بتوانند از این حق بهره‌مند شوند (Narula, 2006: 733).

در دسامبر ۲۰۰۷، فائو ابتکارات خود را بر روی مقابله با افزایش سریع قیمت مواد غذایی و بحران رو به گسترش گرسنگی متمرکز کرد و تلاش کرد تا به کشاورزان خرده‌پا یاری رساند تا تولید و درآمد بیشتری داشته باشند. تحت این ابتکارات، فائو در کارگروه رده بالای ملل متحد در زمینه مبارزه با بحران جهانی غذا^۱ که چارچوب‌های کاملی برای عمل در این راه تهیه می‌نمود، مشارکت کرد. در این زمینه فائو بیش از بیست‌وپنج پروژه به انجام رسانده است و نزدیک به شصت عملیات درون سازمانی آغاز نموده است که مربوط به کنترل و نظارت بر مسائل مربوط به کشاورزی و غذاست. فائو در زمینه غذا و کشاورزی، به دولت‌ها در زمینه اتخاذ سیاست‌های مناسب کمک و راهنمایی می‌رساند و از تلاش‌های آنها برای تولید بیشتر غذا حمایت می‌کند (Kent, 2003: 60).

بخش دیگر فعالیت‌های فائو، به مباحث مرتبط با توسعه پایدار، به‌ویژه در بخش کشاورزی و تبیین توسعه اصول توسعه پایدار کشاورزی اختصاص دارد. به‌طور عمده، تمرکز این فعالیت‌ها بر مواردی از قبیل حقوق کشاورزان، اهمیت جوامع بومی و دانش سنتی آنان، نقش زنان در توسعه پایدار کشاورزی و تأثیر این موارد بر حق بر غذا، به‌ویژه در جوامع روستایی، کشاورزان خرده‌پا و مردمان بومی و محلی قرار دارد.

از جمله برنامه‌های عملی فائو در زمینه توسعه کشاورزی پایدار، برنامه ابتکار مشارکت جهانی برای ایجاد ظرفیت به‌نژادگری گیاهان^۲ است. هدف از این برنامه، ارتقای توانمندی کشورها در زمینه به‌نژادگری گیاهان، به‌ویژه در کشورهای در حال توسعه است. این امر با ارتقای کیفیت و مرغوبیت محصولات کشاورزی به‌وسیله بهبود در سیستم‌های به‌نژادگری گیاهی کشورها صورت می‌گیرد (Heyzer, 2009: 83).

علاوه بر این، از سال ۱۹۸۳ میلادی، فائو کمیسیون منابع ژنتیکی گیاهی برای غذا و

1. The UN High-Level Task Force on the Global Food Crisis
2. The Global Partnership Initiative for Plant Breeding Capacity Building (GIPB)

کشاورزی^۱ را به‌عنوان یک هیئت دائمی بین‌حکومتی برای بررسی مسائلی که در مورد منابع ژنتیکی گیاهی وجود داشت، تأسیس کرد. فائو در کنار این کمیسیون طرح تعهد بین‌المللی در مورد منابع ژنتیک گیاهی^۲ را به‌عنوان یک چارچوب رسمی بین‌المللی غیر الزام‌آور تصویب نمود. از آن زمان تاکنون کمیسیون، توسعه سیستم جهانی فائو در خصوص حفاظت و استفاده پایدار از منابع ژنتیکی گیاهی برای غذا و کشاورزی را هماهنگ، نظارت و ارزیابی کرده و اختیارات خودش را برای پوشش دادن همه عناصر تنوع زیستی مربوط به غذا و کشاورزی گسترش داده است (Roes, 2003: 584). طرح تعهد بین‌المللی در مورد منابع ژنتیکی گیاهی، نخستین توافقنامه بین‌المللی جامع است که حاکم بر حفاظت و استفاده غیر زیان‌بار از تنوع زیستی کشاورزی است.

کنفرانس فائو در قطعنامه‌های گوناگون «بر سهم بالای کشاورزان در حفاظت و توسعه منابع ژنتیک گیاهی که شکل‌دهنده مبنای تولید گیاهی در سرتاسر جهان و نیز تشکیل‌دهنده پایه‌ای برای مفهوم حقوق کشاورزان است، تأکید کرده است» و حقوق کشاورزان را به‌عنوان «حقوقی که ناشی از سهم گذشته، حال و آینده کشاورزان در حفاظت، بهبود و در اختیار قرار دادن منابع ژنتیکی، به‌ویژه آنهایی که در مراکز اصلی تنوع هستند» تعریف می‌کند (Andersen, 1999: 40). در واقع هدف توسعه مفهوم حقوق کشاورزان تضمین این امر بود که کشاورزان، جوامع کشاورزی و کشورهای آنها سهم عادلانه‌ای از منافع ناشی از منابع ژنتیکی گیاهی، که آنها توسعه داده، نگهداری کرده و در دسترس قرار داده‌اند، دریافت کنند (Brush: 2005: 23). تلاش‌های فائو در راستای تحقق حقوق کشاورزان، حفاظت پایدار از تنوع زیستی کشاورزی و همچنین تسهیم عادلانه منافع حاصل از استفاده از این منابع بود که به تدوین و تصویب معاهده بین‌المللی در مورد منابع ژنتیکی گیاهی برای غذا و کشاورزی^۳ در نوامبر ۲۰۰۱ انجامید.

به‌طور کلی، تأسیس این‌گونه نظام‌ها می‌تواند به مشارکت بیشتر کشاورزان خرده‌پا در تأمین امنیت غذایی و تحقق حق بر غذای آنها کمک نماید. به همین دلیل، دولت‌ها

1. The Commission on plant Genetic resources for food and agriculture (CGRFA)
2. International Undertaking on Plant Genetic Resources (IUPGR)
3. 2001 International Treaty for Plant Generic Resources for Food and Agriculture (PGR Treaty)

باید مصرف مواد غذایی تولیدشده در این نظامها را ترغیب نموده و در روند تولید و بازاریابی و فروش از آنها حمایت کنند. این تلاش‌ها به افزایش درآمد بخش بزرگی از اقشار آسیب‌پذیر جامعه یعنی کشاورزان خرده‌پا کمک می‌کند.

تعدد برنامه‌های فائو در جهت دستیابی به اهداف عالیه خود، اگرچه بیانگر تلاش گسترده این سازمان در مبارزه با بحران غذا و گرسنگی است، اما این امر، با ایجاد نظامی دست‌وپاگیر، بوروکراتیک، ناشفاف، هزینه‌بر و پیچیده، اثرپذیری ابتکارات و برنامه‌های فائو را به شدت تحت تأثیر قرار داده است (FAO, 2004: 8).

از سال‌های پایانی قرن بیستم روند انتقادات از سوی برخی دولت‌ها، سازمان‌های مردم‌نهاد و افراد حقیقی فعال در زمینه غذا و کشاورزی نسبت به رویه عملی فائو اوج گرفت. این انتقادات در نهایت منجر به تصمیم متخذه در سی‌وسومین نشست کنفرانس فائو در نوامبر ۲۰۰۵ میلادی مبنی بر تشکیل کارگروهی برای تحقیق و بررسی وضعیت اجرایی-اداری فائو شد. در ۱۸ اکتبر ۲۰۰۷، گزارش نهایی گروه ارزیابی مستقل فائو منتشر شد. در این گزارش پس از بررسی جمیع جهات فعالیت‌های فائو، نتیجه‌گیری شده است که «سازمان، اکنون، چه از نظر مالی و چه از نظر برنامه‌ریزی در یک بحران به سر می‌برد»، اما «مشکلات فراروی سازمان را می‌توان رفع نمود». از جمله مشکلات مطرح‌شده در گزارش مذکور، می‌توان به «محافظه‌کاری و کندی سازمان در انطباق» با شرایط، «بوروکراسی سنگین و هزینه‌بر فائو» و «ظرفیت‌های تضعیف‌شده سازمان» و این واقعیت که «... بسیاری از توانمندی‌های آن در معرض خطر قرار گرفته‌اند»، اشاره کرد (FAO, 2004: 110-120).

نتیجه‌گیری

هر انسانی از این حق برخوردار است که از گرسنگی رها باشد و به منابع غذایی ایمن و مغذی دسترسی داشته باشد. به‌عنوان یک مفهوم حقوق بین‌الملل بشر، حق بر غذا، دست‌کم در اسناد رسمی، به‌عنوان یکی از حقوق مسلم بشری مورد موافقت قرار گرفته است. این حق در بندها و موادی از اسناد بین‌المللی از جمله، اعلامیه

جهانی حقوق بشر، میثاق بین‌المللی حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی، کنوانسیون حقوق کودک و تعداد دیگری از اسناد حقوقی بین‌المللی دیگر مورد توجه قرار گرفته است.

در سطح بین‌المللی، شورای حقوق بشر (کمیسیون سابق حقوق بشر)، کمیته حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی، سازمان جهانی خواربار و کشاورزی (فائو)، اجلاس جهانی غذا و بسیاری سازمان‌ها و نهادهای بین‌المللی دیگر در راستای دستیابی به امنیت غذایی در سطح جهانی و رهایی همیشگی بشر از رنج گرسنگی تلاش می‌کنند. فائو را باید یکی از مهم‌ترین سازمان‌های تخصصی سازمان ملل متحد دانست؛ چرا که هدف این سازمان تحقق یکی از مهم‌ترین حقوق بشری، یعنی حق بر غذاست؛ حقی که ارتباطی تنگاتنگ با حق حیات به‌عنوان اساسی‌ترین حق بشری دارد. به همین دلیل عملکرد فائو از اهمیت خاصی برخوردار است.

در زمینه فعالیت‌های این سازمان، به‌ویژه در مورد حق بر غذای کافی و کشاورزی پایدار، به‌نظر می‌رسد فائو باید به انگاره‌های اساسی توسعه پایدار توجه کند. اهمیت جوامع بومی، زنان، کشاورزان خردپا، دانش بومی و سایر مفاهیم و اصول توسعه پایدار باید در چیدمان برنامه‌ها و ابتکارات فائو به دقت لحاظ شود. فائو باید از سیاسی‌کاری پرهیز کرده و نسبت به حفظ استقلال خود در برابر برخی دولت‌های غربی و از آن مهم‌تر شرکت‌های بزرگ چندملیتی فعال در زمینه تولید و فروش محصولات کشاورزی اهتمام جدی بورزد. در آخرین گزارش خود، فائو اعلام نمود که نه‌تنها تا سال ۲۰۱۵ تعداد گرسنگان جهان به نیم نمی‌رسد که جهان دیگر توان تولید غذای کافی برای بشر را ندارد. این دورنمای فاجعه‌آمیز نشان از خطر رخداد بحرانی دارد که بسیار دور از ذهن است که بتوان تصور کرد، فائو به تنهایی توان مقابله با آن را دارد. بنابراین و علی‌رغم نقش اساسی دولت‌ها در روند تحقق حق بر غذای بشری چه در سطح داخلی و چه در سطح بین‌المللی، نمی‌توان جایگاه مهم سازمان‌های بین‌المللی را در این زمینه نادیده گرفت. سازمان ملل متحد و نهادهای تخصصی و سازمان‌های وابسته به ملل متحد نیز در این زمینه نقش مهمی ایفا می‌کنند. با این همه، به‌نظر می‌رسد ایجاد یک نظام هماهنگ، کارا و با برنامه تحت لوای سازمان ملل متحد به نتایج بهتری در زمینه مبارزه با گرسنگی خواهد انجامید.

منابع

الف - فارسی

بیگزاده، ابراهیم (۱۳۸۹)، حقوق سازمان‌های بین‌المللی، تهران: مجد.

ب - انگلیسی

- Action against Hunger, Information sheet, Available at: <http://www.actionagainsthunger.org/take-action>.
- Andersen, Per Pinstrup (1999), World Food Prospects : Critical Issues for The Early Twenty -First Century, Washington D.C: International Food Policy Research Institute.
- Brush, Stephen B (2005), Farmers' Rights and Protection of Traditional Agricultural Knowledge, Washington D.C: International Food Policy Research Institute (IFPRI).
- Commission on Human Rights Resolutions, (17 April 2000), Available at: www.un.org/terrorism/pdfs/2/G0014048.pdf.
- Committee on World Food Security, at: <http://www.fao.org/cfs/en/>.
- De Schutter, Olivier (2009), International Trade in Agriculture and the Right to Food, a report presented to the Human Rights Council session of March 2009: (A/HRC/10/005/Add.2), Geneva.
- Diouf, Jacques (2011), FAO at Work, Women –key to food security, Food and Agriculture Organization of the United Nations, Rome.
- FAO (2005), Voluntary Guidelines (Guideline8), Food and Agriculture Organization of The United Nations, Rome, Available at: <http://www.fao.org/docrep/meeting/009/y9825e/y9825e00.htm>.
- FAO (2009), Root and Branch Review, Final Report, Available at: http://www.fao.org/uploads/media/FAO_RBR_Final_Deliverable_v1_1.pdf.
- FAO (2011), The State of Food Insecurity in the World, FAO Publication, Rome,

Italy, Available at : <http://www.fao.org/docrep/014/i2330e/i2330e.pdf>.

FAO (2002), Declaration of the World Food Summit: Five Years Later, International alliance Against Hunger, Operative Paragraph 10, Report of The World Food Summit: Five Years Later, Part one, Appendix, Rome,. Available at: <http://www.fao.org/DOCREP /MEETING /005/Y7106E /Y7106 E09.htm>.

FAO (2009), Special Programme Food Security, National Programmes, Available at: <http://www.fao.org /spfs /national-programmes-spfs/nationalprogrammes-food-sec-npfs/en/>.

General Comment 12, Committee on Economic, Social and Cultural Rights, the Right to Adequate Food (Article 11 of the Covenant), UN Document No E/C/12/1999/5, (12 May 1999), Available at: <http://www.unhchr.ch/tbs/doc.nsf /0/3d02758c70703 1d580 256 77f003b73b9>.

Heyzer, Noeleen (2009), Sustainable Agriculture and Food Security in Asia and the Pacific, United Nations Economic and Social Commission for Asia and The Pacific (ESCAP), United Nations publication, Bangkok.

IFAD, Available at: <http://www.ifad.org/operations/index.htm>.

International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights (ICESCR), (1996), Available at: <http://www2.Ohchr.org /english/law/cescr.htm>.

Kent, George (2003), The Right to Adequate Food, The Department of Political Science at the University of Hawaii, Honolulu, Hawaii, Available at: www.hawaii.edu/~kent/HRAF2003/00HR AF2003ENTRYWAY.

Narula, Smita (2006), "The Right to Food: Holding Global Actors Accountable Under International Law", *Columbia Journal of Transnational Law*, Vol.44.

Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights, Economic, Social and Cultural Rights (2005), Handbook for National Human Rights Institutions, New York: United Nations Publication, Available at: www.ohchr.org/Documents /Publications /training 12en.pdf.

Office of The United Nations High Commissioner for Human Rights, The Right to Adequate Food (April 2010), Fact Sheet No. 34, Geneva: Printed at United Nations.

Report of the Special Rapporteur ,The Right to Food, E/CN.4/2003/54, New York: UN Publications, (10 January 2003), Available at: <http://www.foodjustice.net/report/un-reports /UNReporton theRightto Food2003.pdf>.

- Report of the Special Rapporteur, The Right to Food, E/CN.4/2001/53, New York: UN Publication, (7 February 2001), Available at: <http://www.unhchr.ch/Huridocda/Huridoca.nsf/TestFrame/Opendocument>.
- Roes, Gregory (Summer 2003), International Law of Sustainable Agriculture in the 21st Century, The Georgetown International Environmental Law Review, 15(4).
- Sharma, Ramesh (2005), Overview of Reported Cases of Import Surges From The Standpoint of The Analytical Content, Rome: FAO Import Surge Project Working Paper No. 1, Commodities and Trade Division, Rome: FAO Publications, Available at: www.fao.org/es/esc/common/ecg/19/en/Surge1Overview.pdf.
- United Nations Conference on Trade and Development (UNCTAD) (2008), Economic Development in Africa 2008, Export Performance Following Trade Liberalization: Some Patterns and Policy Perspectives, Geneva: United Nations Publications, Available at: http://unctad.org/en/docs/aldcafrica2008_en.pdf.
- United Nations Food and Agriculture Organization Act (1944), Available at: <http://laws-lois.justice.gc.ca/eng/acts/F-26/page-2.html#docCont>.
- Vidar, Margret (2003), Implementing the Right to Food: Achievement, Shortcomings and Challenges: Advantages of Framework Law, Keynote address by FAO Legal Officer, Indian Social Institute, New Delhi, India organized by FIAN International with support from GDS.
- Vidar, Margret (November 2003), The Right to Food in International Law, the Socio-Economic Rights Project of the Community Law Centre, South Africa: University of the Western Cape.
- World Food Programme (2012), Available at: <http://www.wfp.org>.
- World Food Summit (WFS), Plan of Action (1996), Rome, Available at: www.fao.org/wfs/final/rd-e.htm.
- Ziegler, Jean (7 February 2001), The Right to Food, Report by the Special Rapporteur on the Right to Food, submitted in accordance with Commission on Human Rights resolution 2000/10 and General Assembly, UN Document No E/CN.4/2001/53, available at: www.righttofood.org.